

ESHER, Louise / SIBILLE, Jean (ed.) (2024): *Manuel de linguistique occitane*. Berlin / Boston: De Gruyter, 600 p.

Els coordinadors d'aquest volum són dos occitanistes amb perfils —d'entrada, generacionals— diferents, però també amb alguns punts en comú en les trajectòries. D'una banda, Louise Esher, britànica amb un recorregut itinerant entre l'Estat francès i el Regne Unit, que inclou estudis a les universitats d'Oxford o Tolosa, tasques al CNRS o estades de recerca al primer centre esmentat. I, de l'altra, Joan Sibille (aquí, *Jean*), marsellès de naixença, professor fins fa poc a Tolosa, que havia assumit càrrecs en l'administració republicana o al mateix CNRS. Com a investigador, Sibille s'ha interessat —entre altres coses— per varietats occitanes centrals o vivaroalpines tant del vessant avui administrativament francès —com la seua tesi de 2003 sobre la briançonesa *Passion de Saint André*— com de l'italià, on té orígens familiars. L'obra ve a engrossir el catàleg dels *Manuals of Romance Linguistics* de De Gruyter (número trenta-sis, dels seixanta previstos), i cal felicitar-se'n. La tria del francès, i no pas de l'anglès (a diferència del manual homòleg català), com a llengua d'expressió —per molt sorprenent que pugui semblar— segurament és encertada, i també ho és que s'hi prioritzi la grafia normativa i l'ús de l'Alfabet Fonètic Internacional (p. 7). Segons en quines mans hagués caigut el projecte, tot això *era pas ganhat*.

La presentació de Louise Esher i de Xavier Bach dona les coordenades generals de l'obra (p. 1-13). El capítol inicial de Claus Pusch (p. 15-31), sobre la posició de l'occità a la Romània, té també un caràcter introductori però ja científic, i queda fora dels sis grans blocs en què es distribueixen la resta, que agrupen un nombre desigual de textos que poden anar de la dotzena a la cinquantena de pàgines. La secció inaugural («L'occitan comme objet d'étude») n'aplega quatre, el primer dels quals, com ja deia Kremnitz en una ressenya anterior de la mateixa obra,¹ té un caràcter un pèl sorprenent: la frontera nord del domini i el Creixent (Brun-Trigaud, p. 35-52). Potser es volia fer de Tourtoulon i Bringuier el *déclencheur* narratiu (el seu treball és el «début des études occitanes» en la presentació, p. 7). Però, d'una banda, no hi ha cap capítol comparable per a altres zones de frontera. I, de l'altra, en el següent (de Thomas i Sibille) reculem fins a Ramon Vidal de Besalú per repassar la producció gramatical i lexicogràfica occitana. Aquest treball es clou amb un annex on hi ha un repertori de 338 obres (p. 69-81) amb petites inexactituds —que es poden repetir en altres llocs del volum— en els noms d'alguns autors i editorials o bé en certes dates,² sense comptar que s'hi manifesta alguna absència que es repetirà més tard (com el monogràfic de Coromines). El quart capítol, sobre l'occità i la romanística (p. 83-92), és un altre cop signat per Pusch, i en certa manera podria ser vist com una prolongació de la introducció, mentre que el cinquè, sobre història de la lingüística occitana (p. 93-109), torna a anar a càrrec de Thomas i Sibille.

El segon bloc, intitulat «Diachronie», conté tres aportacions. El setè capítol del volum, sobre la història *externa* de la llengua del segle XVI ençà, a cura de Felip Martèl, és simple-

1. Kremnitz, Georg (2024): «ESHER, Louise / SIBILLE, Jean (éds.) (2024): *Manuel de linguistique occitane*». *Quo Vadis, Romania?*, 64, p. 147-152. En línia: <<https://quoovadisromania.univie.ac.at/wp-content/uploads/2025/02/QVR-64-Rez.-Kremnitz-zu-EsherSibille.pdf>>. [4 d'abril de 2025.]

2. Citem-ne alguns casos, sense voluntat exhaustiva: «Darrigrant» per Darrigrand; Ensergueix és «Georges» en una gramàtica on, com en el seu atlas, consta «Jòrdi»; Daulon no és de 1991, sinó inicialment de 1977; Carrera 2009 seria Carrera 2011; el diccionari d'Alibèrt seria de 1965 i no de 1966, que és el que figura en la coberta, per més que, lògicament, les tasques d'edició fossin anteriors; hi ha Pagès i alhora Pagès Editor [sic].

ment brillant. Les altres dues potser mereixen alguns comentaris. La de l'Hélène Carles, sobre història externa medieval (i, en definitiva, sobre els textos disponibles i sobretot la bibliografia de rigor) és una contribució disciplinada d'una certa romanística on es prioritzen, d'entrada, les seues produccions de síntesi, amb afirmacions netament secessionistes per al gascó (p. 139; per cert: ni Luchaire, ni Millardet, ni Dinguirard... N'hi ha prou amb les síntesis), on Jaufré Rudel seria un «des troubadours d'origine gasconne [...] [qui] ont [...] choisi d'écrire en occitan limousin [...] et non dans leur langue maternelle» (p. 141, p. 145). La possible existència d'una koiné occitana medieval (*inexistence, absence*), i en definitiva les posicions de Bèc, emulades per elements «devenus occitanistes» (p. 148), es combaten amb animositat, fins al punt de demanar actes de contricció i renúncies a la fe, amb un cert to directament evangelitzador. El capítol que fa vuit i que tanca aquesta secció (Donaldson i Sibille, p. 193-230) inclou dues aportacions juxtaposades (com s'indica en nota; p. 193): del llatí a l'occità i de l'occità medieval al modern. La segona conté moltes indicacions dialectològiques. La primera usa «le système de notation des romanistes», amb diacrítics en les transcripcions fonètiques. Potser hi entrelluquem una certa preferència —amb excepcions com Anglade o Roncaglia— per tractats d'expressió anglesa recents per explicar fets coneguts (el primer a dir que el partiu era rar en occità medieval va ser Jensen el 1994, per exemple?), a més d'algunes possibles informacions esmenables.³

Si el segon bloc era diacrònic, el tercer s'encarrega de la descripció sincrònica actual de la llengua. El capítol inicial, sobre la fonètica (i la fonologia), és una síntesi conscienciosa, modèlica i clara del que esperàriem en un volum com aquest (Lieutard). A la fonètica la segueix la prosòdia (Sichel), «la partie musicale de la langue» (p. 259), que inclou sonogrames i referències a les possibles interferències *entonatives* en els diferents estats on es parla l'occità (p. 280). Després arriba la morfologia verbal (Esher, p. 287-311), que s'inaugura amb una sorprenent exposició de paradigmes del provençal marítim (i en grafia felibrenca) que resulta premonitòria, ja que fa la impressió que el capítol s'interessi sovint per coses més o menys perifèriques més que no pas per establir els grans fets generals o majoritaris. També s'hi manifesta l'oblit del català fins i tot com a simple font bibliogràfica quan hi ha fenòmens anàlegs o idèntics als occitans o certes dificultats amb relació al gascó. Així, formes d'imperfet amb [i] desinencial de Varetja —de fet, majoritàries en el dialecte— com *bastiva* apareixerien en «continuité avec les parlers nord-catalans», cosa equívoca. Les seqüències del tipus *-ia* serien «disyllabiques [...] dans les Pyrénées ariégeoises», afirmació no del tot precisa (vegeu ALG 1688) i que descuida el fet més interessant: que les formes sense labial desinencial probablement s'han propagat per la conca de la Garona (vegeu PALVA 247). A propòsit del perfet perifràstic, alguns no podríem evitar de citar treballs de Colón o de Rohlf i les referències que inclouen. Potser sí que l'objectiu del volum és atènyer una visió *actual(itzada)* de les coses, però reconeguem que hi ha fets que no han estat descoberts ni únicament descrits en els darrers vint anys.

La flexió nominal és tractada en el dotzè capítol (Bach), que és ordenat i clar, tot i que les qüestions dialectals també necessitarien alguns matisos, un cop més quan toquen el gascó. Potser no cal refiar-se del tot, per exemple, que Dinguirard digués «clairement» que l'article pirinenc era una innovació (p. 314). En els possessius (p. 315, p. 319) algunes explicacions

3. La seqüència -CT- només evoluciona en posició final (p. 201)? ¿Realment *Castell Rosselló* —que és a Catalunya, per cert— ve del fenici (p. 221) o més aviat això és una de les coses «fantàstiques» a què al·ludia Coromines?

són incompletes, lleugerament recaragolades o fins un pèl francocèntriques.⁴ En els clítics, «la plupart des parlers gascons utilisent *lo/los* comme objet indirect» (p. 318), però aquestes formes són d'un context molt específic (postverbal, postconsonàntic; vegeu ALG 2246) per la presència regular de formes reduïdes rere l'enunciatiu ('*u*', '*us*'). Més enllà de la Garona, l'ús de *se* reflexiu per *nos* tampoc no és només provençal (p. 318; també existeix en català, per cert). S'haurien agraït igualment paràgrafs específics per als plurals no sensibles (per comparar el gascó occidental amb altres zones perifèriques del domini), als (prou) extensos plurals en *-is*, o, en els numerals, per a l'anòmal [*y*] de *dus* (per *dos*) en gascó (p. 325). Després del capítol de Bach, el tretzè s'encarrega de la «morphologie dérivationnelle» (p. 329-350, Romieu). De fet, és un inventari de sufixos i prefixos, amb notes sobre la parasíntesi, la transcategorització i la composició. Tota la bibliografia s'aboca en la introducció inicial (una dotzena de referències d'una tirada), on hi ha absències notables (sorprenents en Romieu si afecten el gascó, com l'article de Rohlfes de 1931). El capítol pren a vegades un aire telegràfic, i té elements informatius perfectibles.⁵

El penúltim text d'aquesta secció —ara de Sibille i Bach— s'encarrega de la sintaxi, i hi plana regularment la comparació amb el francès, explícita o implícita.⁶ S'hi tracten des de l'ordre dels elements en la frase, la posició dels clítics i les inversions o topicalitzacions, fins a la dixi espacial i temporal, passant per les construccions interrogatives, la negació o l'acord del participi. Tal volta no hauria estat inoportú, per més que hi hagi un capítol sobre dialectologia, d'evitar certes generalitzacions,⁷ ni tampoc d'aprofundir en els usos de la preposició *a* amb objectes directes més enllà de topicalitzacions i de complements animats gascons (p. 357-359; aquí el català hauria tornat a ser d'ajuda). De bon grat hauríem bescanviat alguna digressió terminològica (p. 355) per més dades sobre construccions inacusatives (terme que s'usa en parlar dels auxiliars, p. 361), sobre l'ús de *de* com a introductor d'infiniutius (a la p. 363 es dona de passada «*Pensi (de) venir*») o amb quantitatius (resolt expeditivament a la p. 381), sobre la tria d'un infinitiu o d'una forma conjugada en subordinacions completives⁸

4. Es diu que el sud de Gascunya usaria possessius articulats «comme déterminant» (p. 315; d'entrada, amb la transcripció [*'sue*] per a *sué*, propi dels Alts Pirineus però fins i tot aquí no general: també hi ha [*'swe*], són al sud del Bearn i en comengès, *sieu* o *sièu* al Còserans; vegeu ALG 2354), i després que aquesta zona «présente un syncrétisme entre pronom et déterminant» (p. 319). Vaja, que hi ha possessius articulats tant prenominals com pronominals. No caldria oblidar que les estructures adjectives d'aquesta mena poden arribar en algun cas a la Gironda (més que l'ALF, citat a la p. 315, vegeu l'ALG 2356), ni que els mapes de l'atles gascó indiquen una progressió cap al sud de les formes àtones —que, per tant, són les expansives— per la conca de la Garona. També s'assenyala, per a *lor*, que «les variétés gasconnes du sud [...] distinguent le genre», amb un femení *loa* que seria «béarnais», però això torna a ser millorable (vegeu ALG 394). A propòsit de *lo paire* o *la maire* (p. 316), amb un article per un possessiu, hom podria haver-se referit a la utilització de formes àtones en la zona on dominen les formes articulades en contextos concrets com els noms de parentiu (en parla fins i tot Rohlfes, i el fet es repeteix en català).

5. Els resultats de -ARIU en gascó o en alvernès apareixen per als derivats adjectius i no per als noms, posem per cas (compareu p. 336 i p. 339), o no hi ha res, per exemple, sobre *-ments* per *-ment* (p. 342). Sembla, per cert, que en algun racó s'hi hagin infiltrat alguns elements francesos (com *méga-* o *poly-*; un altre cop, p. 342).

6. Pel que fa a la posició postverbal del subjecte, per exemple, «l'occitan présente moins de contraintes que le français» (p. 355), però simplement «il faut noter» que en la llengua d'oc *ont* no s'usa en localitzacions temporals (p. 368; caldria afegir: com sí que passa en francès). Els participis s'escriuen diferent segons el gènere i el nombre en la norma contemporània (p. 377), un fet que fins podria semblar evident si no partim de la fonètica francesa.

7. Així, «[l]es pronoms clitiques se placent devant le verbe, sauf a l'impératif» (p. 354), i l'ús del futur en lloc del subjuntiu en temporals amb *quand* (p. 359) es resol dient «sauf en gascon» —cosa no exacta— i amb una remissió.

8. Quan hi ha correferencialitat amb el subjecte, es diu que l'aparició de l'infiniutiu es produeix «obligatoirement» (p. 363), però més endavant, per exemple, apareixen excepcions llenguadocianes a aquesta norma (p. 388).

o, en general, sobre els molts usos preposicionals desatesos (cosa sorprenent vist el contrast habitual amb el francès; de fet, *préposition* ni tan sols és a l'índex de termes final; p. 713). D'altra banda, l'explicació dels relatius —amb precisions constants sobre l'antecedent— es podia resoldre distingint d'entrada les construccions amb antecedents implícits i explícits (p. 367-369). Sibille ha estudiat a fons l'alternança entre *pus* i *mai*, i això explica l'espai que li atorga (p. 371-373), però ens demanem si altres variacions reben una atenció proporcional. La secció dedicada a la descripció sincrònica es tanca amb un capítol de Bras (p. 400-420) sobre pragmàtica i semàntica, ben documentat i organitzat, on Kremnitz es planyia d'alguna absència bibliogràfica (en aquest cas, Lafont).

La *Géographie de l'occitan* compta amb dues contribucions d'una cinquantena de pàgines cadascuna, les més llargues del volum. La segona, signada per Léonard, Brun-Trigaud i Picard, s'ocupa dels atles lingüístics i la dialectometria. Es pot combregar o no amb el mètodo, però la lectura és interessant i distreta, amb més d'una vintena de gràfics i mapes acolorits, que sovint són homogenis en format (mentre que hi ha seccions que inclouen reproduccions fins i tot de coses obtingudes a la Viquipèdia). El capítol precedent (Sibille) té un enfocament *tradicional*, amb els corresponents inventaris de trets: successivament nord-occitans, dels blocs supradialectals de Bèc i, després, un per un, dels sis grans dialectes. S'hi repeteixen alguns dels símptomes ja observats en altres capítols, per exemple en la bibliografia (sobre -CT-, per exemple, caldria citar Ravier; p. 432) o en la focalització de l'atenció en uns punts més que no pas en d'altres (els plurals en -is són despatxats en nota, amb verb elidit i tot, p. 433). Deixant de banda les possibles precisions sobre tal o tal fet en el repertori de cada dialecte, en aquest capítol destaquen les dues seccions finals, dedicades al gascó (p. 447), amb un apartat específic sobre la seua occitanitat (p. 455-457), i a «variétés atypiques et/ou de transition» (p. 459-466), on l'inventari té algun punt curiós.⁹ Per al gascó, Sibille dona una llista de gairebé una quarantena de fenòmens, sense comptar la sintaxi (bàsicament, enunciatius i temps verbals),¹⁰ que inclou de manera irregular fets subdialectals i alhora potser oblida coses que, sense avui ser generals, devien ser prou comunes en el conjunt del dialecte.¹¹ La secció sobre

9. Hi ha el Creixent —que ja tenia un capítol específic—, els parlars del sud de l'Ardecha, el niçard o el mentonasc, però els confins amb el català tan sols són representats per un donesanès (p. 461) en el qual es vol incloure la Fenolleda, tot i que s'acabi descrivint només el parlar de Quergut. Hi apareix el *gardiòl* (p. 465) però no l'antic occità de Baden-Württemberg o de colònies americanes, sobre els quals hi ha treballs disponibles (Kremnitz també crida l'atenció sobre aquest punt). Al mateix temps, es tracta el massatès (p. 461), que no és ni una illa ni un parlar estrictament perifèric com els altres, sinó una modalitat més on topen dos dialectes occitans. Potser es podia aprofitar l'avinentesa per establir els límits del domini amb els de llengües que no són el francès ni el francoprovençal (que sí que més o menys s'aborda en parlar del vivaroalpí, p. 443). Això fa, per tant, que en l'obra no hi figurin Krüger, Salow, Guiter (i els seus *capcirs*), l'atles de Costa o les referències a casos com els de Vingrau (parlar occità de la Corona d'Aragó) o el mateix Capcir, que és a l'altre costat de l'espill del donesanès estrictic.

10. La xifra contrasta amb la llista de vint-i-dos trets que havíem donat en algun lloc (vegeu Carrera, Aitor (2010² [2007]): *Gramatica aranesa*. Pagès: Lleida, p. 30-31), que ara refaríem notablement. De fet, era un catàleg de qüestions presents en aranès on no es distingien fenòmens *aquitanopirinençs*, majoritaris o generals en gascó o subdialectals. El catàleg de Sibille també contrasta amb el d'allò que Chambon i Greub anomenaven «gascon de tout le monde» (Chambon, Jean-Pierre; Greub, Yan (2009): «L'émergence du protogascon et la place du gascon dans la Romania». Dins: *Actes du VIIIe Congrès de l'AIEO*. Bordeus: Presses universitaires de Bordeaux, p. 788), amb set trets que incloïen solucions aquitanopirinenques (la reducció de *mb*) o bé majoritàries però no universals (el tractament de -b- i -v- intervocàliques), amb la qual cosa el repertori tampoc no era ben bé «de tout le monde».

11. La llista inclou el vocalisme *negue* (p. 449) o el subjuntiu occidental en -i (p. 451), i dona com a típics del gascó fenòmens parcials com la manca d'assimilació en [ps] o [ks] o en altres grups consonàntics (p. 449). Se cita l'article pirinenc (p. 452), cosa que implicaria l'aparició d'altres fets igualment meridionals (oclusives sordes inter-

la *gasconitat* encadena cites d'autors (Bèc, Allières, Chambon i Greub, Sauzet... Novament Coromines no hi apareix). La resposta a la pretesa categoria de *llengua* del gascó defensada vehementment per Chambon i Greub tal volta és tímida (p. 456), i l'adhesió final al concepte de *gasconitat* (amb una nova referència a Massourre; p. 457) fa una mica la sensació d'opunitat perduda. Potser oblidem sovint que, si els «traits distinctifs du gascon» són més habituals al sud i a l'est (p. 457), és perquè el gascó ha patit secularment un fenomen d'anivellament amb relació a varietats centrals de la llengua occitana, amb constants innovacions vingudes de més enllà de la Garona que han estat incorporades en nombroses varietats del dialecte en graus variables i en distribucions complexes que responen a itineraris no precisament simples, ja que fins i tot poden haver conquerit bona part del territori o haver-se introduït per la façana atlàntica. No cal negligir, per tant, aspectes diacrònics i (socio)lingüístics essencials, ni deixar-se impressionar per explicacions *genètiques* parcials qui sap si vàlides al segle VII, però en tot cas no pas avui.

El quart bloc, intitulat *Ressources linguistiques*, inclou tres capítols. El divuitè, sobre corpus i bases de dades (Bras, Vergez-Couret i Sibille), és, efectivament, un generós inventari de recursos. El dinovè (un altre cop Bras i Vergez-Couret) se centra en la traducció automàtica, i en bona part es basa en la descripció de projectes propis o afins, tot i que també es fa referència a la plataforma Apertium i als treballs fets a la Universitat d'Alacant, que aquí és «Université de Valencia» (p. 544). El tercer s'interessa per la codificació de l'occità, on les *ressources* són molt dúctils semànticament. Lamuela hi aborda el procés de normativització —i sobretot de codificació gràfica— de l'occità d'ençà del Felibritge, i conclou que la fixació alibertina ha situat la llengua al nivell d'altres llengües de cultura europees. El capítol inclou una presentació reconeixible més o menys general sobre normativització (p. 566-569), que es complementa amb una descripció de la codificació específicament alibertina i de descabdel·laments posteriors, on tal volta algunes afirmacions esporàdiques necessitarien ser matisades,¹²

vocàliques mantingudes, monoftongacions de AU...), i s'obliden solucions que segurament abans estaven més difoses com la conservació de -o àtona (vegeu Carrera, Aitor (2021): «Al voltant del *pregascó* de Joan Coromines». *Caplletra*, 74, p. 14-51) o les dislocacions de palatals, amb la qual cosa potser caldria haver tingut més en compte les oscil·lacions territorials i, en definitiva, l'eix diacrònic. En -gua final, els casos de [w] són «raríssimes» i en «dérivés», però diríem que s'omet la reducció inicial de wA- germànic en zones pirinenques centrals, comuna amb el llenguadocià (p. 447-448; tot i que això no passa en el fet homòleg en -B- i -V-; p. 449), o la presència del metatètic *luenga*, que implica *lengua*, en bearnès (el manteniment de la semiconsonant en -gua devia estar més difós). Hi ha altres informacions millorables: en començs no hi ha necessàriament desplaçament d'accent (p. 450); tampoc no és exacte que arreu hi hagi una generalització de -i en la primera persona en «tous les paradigmes» (p. 451), o que els infinitius proparoxítons es tractin «par apocope» (451). Això és el que deia Rohlf, però hi pot haver metàtesis de bategant a la posició final —posició de Coromines— i refeccions analògiques. Fins i tot hi ha alguna contradicció amb altres capítols, ja que Sibille assegura que «il est toutefois possible d'employer *que* dans les interrogatives à orientation positive» (p. 453) però Sichel assegurava que en aranès hi ha «des questions polaires introduites par un *que* atones calquées sur le catalan» (p. 281). En general, és de plàner l'absència de certes referències ineludibles (que contrasten amb el recurs a Massourre; p. 452, p. 453), com Grammont per a la metàtesi, Millardet per al landès (se cita Lartiga), Elcock, Cénac-Moncaut, la gramàtica de Lespy o, un cop més, Coromines.

12. Alibert «choisit d'emblée le modèle du catalan» (p. 572), però la seua gramàtica mencionava alhora Fabra, el sistema mistralenc i Perbosc i Estieu. El fet de dir que «la codification du catalan, par exemple, a été faite à partir de la variété de Barcelone» (p. 576) és un lloc comú, vàlid en tot cas per a certs aspectes morfològics o l'accentuació gràfica (però no, per exemple, per a la fonètica, ni concretament per al vocalisme, com sap tothom). Pel que fa a la immarcescible -e de sosten de Taupiac, les referències salten de 1992 a 2021 (p. 578), però aquest autor va resumir en volum les seues posicions entre 2001 i 2004 (vegeu la ressenya de *L'occitan moderne* al volum 25 d'*Estudis Romànics*). Té un punt immerescut la persistència en la remarca sobre la «rigidité» o l'«automatisme» a propòsit del

i on tampoc no serien sobreres precisions sobre precedents alibertins, gammes d'antinormisme o la Vall d'Aran.¹³

Aquest darrer capítol ben bé podria haver estat agrupat amb d'altres del bloc següent, *Aspects sociétaux*. Deixant de banda el vint-i-dosè (que torna a ser Vergez-Couret i Bras), que s'interessa per un aspecte de lingüística de corpus amb relació a graus d'oralitat, la resta, poc o molt, gira al voltant de qüestions més o menys sociolingüístiques. Alén s'encarrega de la presència de l'occità a la premsa i en el món econòmic (el primer àmbit l'ha estudiat bé, el segon era el tema central d'un volum signat amb Henri Boyer on s'abordava el concepte de la *patrimonialització* de la llengua). Mercadier, de l'ensenyament de l'occità (i tot i que no vingui del món acadèmic, és una qüestió que coneix a bastament). Château-reynaud, de la pedagogia (i de les innovacions didàctiques en l'ensenyament escolar de l'occità). Courouau i Lepoux, de la presència de l'occità a la universitat. El primer capítol d'aquest darrer bloc se centra en la situació sociolingüística de l'occità (Brennan). Conté algunes anàlisis un pèl massa optimistes —que amb molt de gust subscriuríem— derivades d'algunes lectures o interpretacions parcials de les enquestes i d'apreciacions més aviat singulars sobre territoris que queden fora de l'Hexàgon, en alguns casos pel recurs a dades obsoletes o fonts incidentals.¹⁴

Com que aquest volum té vocació de ser una publicació de referència, convindrem que l'exigència ha de ser superior a l'ordinària, i fins i tot que l'obra hauria d'atènyer uns certs nivells d'excel·lència i de pulcritud amb què en altres casos seríem menys primmirats. Aquí

**mailèu* de Sumien, que prové d'una ressenya que incloïa més elogis que retrets (p. 577) sobre una tesi que supera en valor científic i sistematicitat moltes altres contribucions a la codificació de l'occità.

13. El fet que Lamuela parteixi del Felibritge deixa fora antecedents insignes de la codificació moderna com Honnorat (p. 564). Per al gascó, si es parla de l'Escòla Gaston Febus, potser hauria valgut la pena d'esmentar Sarrieu, amb una desviació del sistema felibrenc que inclou elements clàssics en els dígrafs. O assenyalar que Lafita, que va passar per una versió «altérée» de la grafia normativa, ha tornat simptomàticament a usos prenortius (p. 566). Pel que fa a la Vall d'Aran, l'autor diu elegantment que les publicacions de l'actual Institut d'Estudis Aranesi «sont en général de basse qualité». Però també hi oposa algun treball que, sense arribar a la matúria filològica de l'anterior, tampoc no assoleix uns mínims de seriositat (encara que això potser no es digui per altres raons).

14. Pel que fa a les (antigues) regions de Tolosa i Bordeus, sembla que es destaquin elements de l'enquesta de l'Ofici Public de la Lengua Occitana com el 30 % dels pares que tindrien algun coneixement d'occità i que el transmetrien als fills: «la transmission intergénérationnelle a progressé» (p. 596). Però la xifra inclou *impregnés* i no només parlants efectius, i la suposada transmissió pot consistir, doncs, fins en coses esporàdiques de l'anomenat francès *regional*. Bona part del 7 % de parlants no passen la llengua, i la mateixa enquesta assenyala que hi ha un 2 % de locutors entre els menors de trenta anys, així com caigudes del 20 % entre generacions en departaments que encara presentaven alguna xifra no depriment, com Losera. Pel que fa a les valls piemonteses, en algun moment s'evoca una situació quasi idíl·lica (p. 598): «un nombre notable de locuteurs occitans et de communautés dans lesquelles l'occitan reste une langue de communication quotidienne utilisée par des locuteurs de tous âges») que contrasta amb el que ha estat descrit (Regis va publicar el 2020 un treball aquí mateix) i amb el que s'hi pot observar parant l'orella. Amb relació a la Vall d'Aran, no només sembla que es prioritzin articles disponibles a la xarxa i es desconeixi bona part de la bibliografia local, sinó que, quan s'esmenta l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població de la Generalitat, sembla que serveixi per donar dades de competències i per posar en relleu una variació del 2 % en la llengua habitual del sondeig de 2018, tot i que el total es manté per sota del 20 % i continua sent més baix que el 2008 (p. 597-598). Pel que fa als usos, utilitza treballs de fa vint anys i ignora les anàlisis més recents (p. 597, p. 603, p. 613), amb la qual cosa no és sorprenent que es digui que l'aranès té una «relative robustesse» (p. 596). L'autora trobarà la darrera anàlisi detallada d'una Enquesta d'Usos de la Generalitat a Carrera, Aitor (2019): «Situació sociolingüística a la Vall d'Aran». Dins: Direcció General de Política Lingüística: *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013. Vol. 2. Edat, ocupació, lloc de naixement, classe social, territori i aprenentatge de català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 115-141.

això no passa de manera regular, i la reiteració d'autors en capítols diversos potser no hi ajuda, perquè, per més que hi puguem veure fins un símptoma d'*humanisme* o de versatilitat, evita la diversificació de les rúbriques i, per tant, una especialització més clara dels perfils (tots tenim al cap alguns noms per a certes qüestions). Diguem igualment (amb recança) que, en algunes parts signades pels artífexs de l'obra, es reproduïxen algunes limitacions bibliogràfiques com la preferència per bibliografia disponible —i fins per la producció pròpia¹⁵ o per coses anglosaxones de bona presència— més que no pas per altres treballs més apropiats o quasi imperatius. Un fet concomitant de tot plegat deu ser un ús sobreabundant d'algun treball específic sobre un parlar concret gascó,¹⁶ o l'absència habitual de bibliografia catalana —a menys que es conegui determinada producció accessible—,¹⁷ que hauria estat molt pertinent per a l'explicació de determinats fets lingüístics. Formalment, el volum presenta rarament *coquilles* («Comminge» i «Commings» en dues línies gairebé consecutives, p. 226). En tot cas, són la gestió de les grafies prenortatives originàries de la bibliografia (indicades amb < >), determinats elements bibliogràfics¹⁸ o certes tries de formes modernes que poden crear alguns sobresalts.¹⁹ Tanmateix, tot això —i tot el que hem dit més amunt— no impedeix que, com dèiem de bon començament, l'aparició d'aquest volum continuï sent una molt bona notícia. Segur que parts substancials d'aquesta obra esdevindran referències inevitables, i no cal dubtar que la seua gestació, edició i publicació ha suposat un esforç considerable i un bon nombre de maldecaps al seus responsables, cosa que no pot entelar cap sèrie de comentaris fets a posteriori. Per tant, felicitem efusivament els curadors de la tasca acompanyada. Esperem que, d'una manera o d'una altra, la seua aplicació contribueixi a restituir la dignitat d'una llengua mil·lenària.

Aitor CARRERA
Universitat de Lleida

15. En els plurals en -i (p. 323), per exemple, se cita Sibille i s'obvia el capítol de la tesi de Bèc (també publicat a la tolosana *Via Domitia*). Tampoc no hi ha noms com Fouché, Bourciez, Rohlf, Ronjat... I això que, pel títol, el treball de Sibille sembla indicar que aquells plurals surten del nominatiu plural de la segona conjugació, una cosa que no és del tot nova (i de la qual podríem parlar).

16. Vegeu, per exemple, p. 293, p. 303, p. 318, p. 319, p. 368, p. 386, p. 387, entre d'altres. La combinació d'això amb l'autocita fa, per exemple, que un quadre de demostratius tingui un aspecte com a mínim curiós (p. 388), amb formes majoritàriament prenortatives que, d'altra banda, faciliten la confusió d'un «quàn» que seria «flèchi» i un «quàn» que seria «invariable» en alt lavedanès, i que realment responen a formes diferents (*quan* i *quant*).

17. Hi ha alguna excepció puntual com un parell d'articles de Wheeler (p. 230, p. 311) o un treball d'autoria catalana publicat en un volum editat per un dels curadors de l'obra (p. 395).

18. L'*ALG* teòricament va acabar de ser publicat el 1965 en un lloc (228, per exemple) i —ara sí— el 1973 en d'altres (posem per cas, 466). El diccionari de Palay varia entre 1934 (78) i 1932-1934 (587). També ballen alguns llocs d'edició («Lhèida» o «Lleida»; 309 o 81), hi ha alguns usos vacil·lants de la minúscula i la majúscula en títols d'obres («Le Gascon» i «Le gascon» consecutius, 229) o algun problema esporàdic en l'ordenació alfabètica (Rivoira abans que Reydy, 396), a més d'una presència intermitent del tradicional *sic* en el títol de la gramàtica històrica de Ronjat (present a 108 o 350, absent a 157 o 311; entre parèntesis i no claudàtors a 328; per exemple).

19. De fet, potser es podrien haver evitat certes dissensions de les solucions prioritàries referencials, com *sac-hut* (per *sauput*, 362), *dasasset* (en un corpus del mateix Sibille, 365; per *dètz-e-sèt*) o la tirallonga «*amb* ≈ *ame* ≈ *ambe* ≈ *embe* ≈ *emé*» (376), que encara podria ser més llarga (*ab*, *dambe*, *tab*...), parlant d'usos sintàctics i no de fonètica ni de morfologia. Ben mirat, tampoc no es dedica una atenció específica a aquest tipus de variacions.